

УДК 373.3.011.3

DOI 10.32755/sjeducation.2020.01.030

Гетга В. Г.,

кандидат педагогічних наук, професор,
професор кафедри технологічної освіти та інформатики,
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені
Т.Г. Шевченка, м. Чернігів, Україна
ORCID: 0000-0003-3057-9976;

Єрмак С. М.,

кандидат педагогічних наук, доцент; учений секретар,
Академія Державної пенітенціарної служби, м. Чернігів, Україна
ORCID: 0000-0002-5069-1001

ФОРМУВАННЯ АКТИВНОЇ ЖИТТЄВОЇ ПОЗИЦІЇ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У житті кожної людини важливу роль відіграє її активність – активне ставлення до навколишньої дійсності, навчання, суспільно-політичних подій, громадської, трудової, ділової, спортивної діяльності. Автори статті вважають, що багатогранність поняття «активність» варто виразити більш ширшим поняттям «активна життєва позиція» і розглядати його як одну з ключових компетентностей людини, яку треба формувати і розвивати протягом усього життя людини.

Активна життєва позиція – це комплексне поняття. Воно є показником громадянської зрілості людини і включає сукупне ставлення особистості до навколишньої дійсності (суспільства, колективу, самого себе, природи, навчання, праці тощо) та виявляється в діяльності.

Звичайно основний вплив на виховання людини здійснюється в закладах освіти.

Основне їх завдання – сформувати таку систему знань, що дозволила б людині пояснювати, оцінювати та усвідомлювати зв'язки і відносини у суспільному житті, виробництві, сім'ї та праці.

Школа формує основи якостей, необхідних для вияву активної життєвої позиції учнів у майбутньому, сім'я підтримує, сприяє цьому процесу, заклади ж вищої освіти на науковій основі перетворюють закладені школою основи в переконання, знаходять можливості застосування їх на практиці.

Виходячи з сутності складових активної життєвої позиції (в статті вони подані у вигляді схеми), автори статті вважають, що ключова та визначальна роль у формуванні активної життєвої позиції належить закладам вищої освіти.

Основним засобом впливу на формування і розвиток складових активної життєвої позиції студентської молоді, на думку авторів, є діяльність, активна участь у громадському житті, соціально-політичних подіях, різноманітних видах праці, спорті, художній самодіяльності тощо.

Активна діяльність значною мірою залежить від обізнаності людини, життєвських знань і умінь, які виникають на основі здобутих наукових знань. В освіченої людини ширший кругозір, повніше уявлення про навколишню дійсність, цілісніше уявлення про взаємообумовленість процесів і явищ. Тому вона, як правило, діє цілеспрямованіше, творче та активніше.

Ключові слова: активна життєва позиція, знання, вміння, діяльність, потреба, активність, компетентнісний підхід.

Постановка проблеми. Ніщо так не звеличує особистість, як активна життєва позиція. Такої думки дотримується багато педагогів, психологів і пересічних громадян. Підтвердженням цієї думки стали події, які відбувались останнім часом. Тисячі молодих людей, хлопців і дівчат за покликанням душі і серця добровільно стали на захист держави, бійцями і волонтерами, безкорисними помічниками української армії. Переважна більшість із них мають вищу освіту. В університетах вони, крім знань і умінь, отримали освітні компетентності, які в своїй сукупності сформували якісно нові утворення – патріотизм та активну життєву позицію. Патріотизм став реалізовуватись через життєву активність.

Недарма наша школа відповідно до «Закону про освіту» проголошена компетентнісною. Разом із знаннями та вміннями вона повинна формувати ключові (освітні) компетентності, які в певному поєднанні, взаємодії будуть формувати новоутворення виховного характеру. Прикладом такого новоутворення є активна життєва позиція.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти формування життєвої позиції розглянуто в працях В. Киричук, Л. Помиткіна, О. Пометун, О. Прашко та ін. [1–3].

Мета статті. З'ясувати зміст поняття «активна життєва позиція» та виділити засоби формування активної життєвої позиції у студентської молоді.

Виклад основного матеріалу. В педагогічній літературі можна зустріти різні підходи до визначення поняття «активна життєва позиція людини». Проте більшість педагогів вважають, що активна життєва позиція – це комплексне поняття. Воно є показником громадянської зрілості людини і включає сукупне ставлення особистості до навколишньої дійсності (суспільства,

колективу, самого себе, природи, навчання, праці тощо) і виявляється в діяльності (рис. 1).

Рис. 1. Складові активної життєвої позиції

До основних рис особистості з дійсно вихованою активною життєвою позицією можна віднести такі: національна ідейність, непримириме ставлення до несправедливості, суспільна активність, свідомість, дисциплінованість, працелюбність, співчуття тощо. Завдяки ним людина виявляє соціальну активність, бере активну участь у суспільному житті, підтримує прогресивні починання.

У самому понятті «активна життєва позиція» вже закладено те, що активність людини виявляється заради високих цілей. Активними в житті можуть бути, наприклад, міщани, злодії, корупціонери, але їх активність спрямована не на користь суспільства, а на особисте збагачення, задоволення своїх потреб.

Виховання активної життєвої позиції – це складний і тривалий процес. Можна сказати, що він триває протягом усього свідомого життя людини. Проте найбільш сприятливі умови для його здійснення складаються в закладах освіти.

Якщо в школі закладаються основи активної життєвої позиції, то в закладах вищої освіти повинно відбуватись їх усвідомлення, закріплення в характері, поведінці, вияві в діяльності. Саме тому як загальноосвітня школа, так і вища повинні вбачати свою місію

не тільки у формуванні знань і умінь, а й у вихованні особистісних якостей у школярів і студентів. Не випадково як загальноосвітня школа, так і вища проголошені компетентнісними. До складу компетентностей, які повинні формувати заклади освіти, саме і входять ті, які характерні для активної життєвої позиції.

Методологічною основою формування активної життєвої позиції в закладах освіти є державні документи – закони і постанови уряду, міністерств, ідеї видатних педагогів і психологів, діячів науки і культури тощо.

Потреба у вияві активної життєвої позиції в сучасній молоді і перш за все студентської останнім часом зросла в зв'язку з бурхливим розвитком як внутрішніх, так і зовнішніх подій. Війна на Сході, вступ до Європейського Союзу, вибори президента та Верховної Ради спонукали молодих людей до активної діяльності.

Багато хто з них навчається або працює за кордоном, ознайомлюється з життєвим рівнем європейців, робить висновки щодо причин економічної відсталості нашої держави, низького рівня життя простих громадян.

Це та багато іншого не могло не вплинути на настрої молодих людей. Спроби щось змінити наштовхуються на численні перешкоди, що спонукає їх, на жаль, не до будівничих, а до радикальних, протестних дій. Щоб бути будівельником, треба бути підготовленим до будівництва, тобто бути готовим до прогресивних змін як у соціальному, так і економічному напрямках. Така готовність прийде тоді, коли в молоді буде сформована активна життєва позиція, тобто тоді, коли вона буде брати активну участь у всіх сферах життєдіяльності держави.

У зв'язку із зазначеними вище подіями виникла ще одна проблема – треба бути готовим до радикальних змін, тобто треба адаптуватись до змін у повсякденному житті. Незважаючи на те, що молоді люди, в порівнянні з похилими, швидше адаптуються, все ж таки багато хто з них не знаходить себе в нових умовах. Їх ніхто цьому не вчив, а самі вони з певних причин не змогли зорієнтуватись у нових умовах. Це приводить до порушення психіки, бродяжництва, пияцтва, злочинності тощо. Отже, молодь треба вчити змінювати і змінюватись.

Дослідження показують, що швидкий розвиток комп'ютерних комунікативних технологій знижує якість «живого» спілкування молоді, в результаті чого збіднюється їх мовлення, втрачається його емоційність. Як відомо, мислення і мова свідчать про ерудованість, грамотність людини, що безперечно важливо для вияву активності в багатьох сферах життєдіяльності суспільства. Гострий розум аргументованість висловленої думки сприяє прийняттю компромісних переконливих рішень, а логічність суджень додає впевненості в їх правильності.

Зниження рівня «живого» спілкування в свою чергу приводить до зменшення участі в колективних стосунках, молода людина не відчуває потреби бути членом виробничого чи будь-якого колективу, їй комфортніше бути уособленою. В такому разі не може бути й мови про активну життєву позицію, адже вона передбачає активну взаємодію з громадськістю, суспільством.

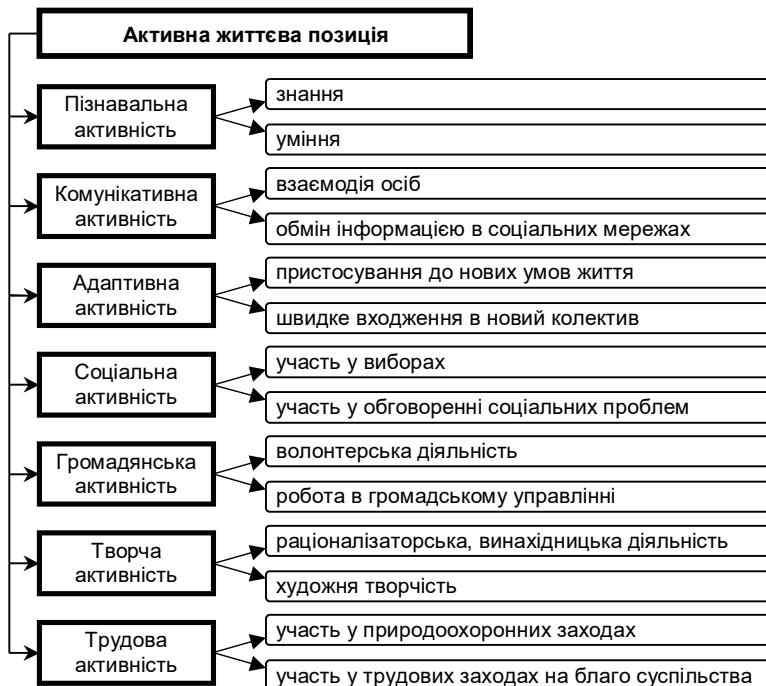
Активна життєва позиція в свою чергу позитивно впливає на особистість, сприяє її всебічному розвитку. Чим розвиненіше суспільство, тим виникає більша потреба у всебічно розвинутих його членів, в яких гармонійно поєднуються духовне багатство, моральна чистота і фізична досконалість.

Водночас виховання активної життєвої позиції відповідає не тільки інтересам суспільства, але і самій особистості. Активна трудова і суспільна діяльність робить її життя повноцінним, цікавим, тобто відповідає природі людини. У свій час К. Маркс писав, що покликання, призначення, завдання будь-якої людини всебічно розвивати свої здібності.

Таким чином, активна життєва позиція є комплексним показником громадської зрілості, поєднує в собі всю сукупність ставлень особистості до навколишньої дійсності, виражається в єдності високоморальних переконань, мотиваційної сфери, установок до практичної діяльності (рис. 2).

Із зазначеного вище випливає, що виховання активної життєвої позиції – це тривалий процес, який вимагає значних зусиль школи, сім'ї, закладів вищої освіти, трудових колективів тощо. Однак основна роль належить закладам вищої освіти. Школа формує основи якостей, необхідних для вияву активної життєвої позиції учнів у майбутньому, сім'я підтримує, сприяє цьому

процесу, заклади ж вищої освіти на науковій основі перетворюють закладені школою основи в переконання, знаходять можливості застосування їх на практиці.

Рис. 2. Вплив активної життєвої позиції на виявлення активності студентів

Величезна роль у цьому процесі належить знанням, формуванню уявлення про цілісну картину світу, матеріалістичного світогляду. Творчо засвоєні знання спонукають студента до дій, до застосування їх на практиці за-ради науково-технічного прогресу, розвитку суспільства як у матеріальному, так і у духовному плані.

Основне завдання закладів вищої освіти – сформувати таку систему знань, яка б дозволила людині пояснювати, оцінювати та усвідомлювати зв'язки і відносини у суспільному житті, виробництві, сім'ї та праці.

Внаслідок усвідомлення отриманих знань, упорядкування, узагальнення інформації в молодій людині формується наукова картина світу, що має величезне значення для об'єктивного світосприйняття, бачення і розуміння економічних, політичних та соціальних проблем як у світовому масштабі, так і в своїй державі, що безумовно вплине на її активність.

Наукові знання сприяють формуванню життєвських знань, які спрямовують діяльність людини в повсякденному житті. Від їх наявності залежить, чи буде людина успішною, а значить і активною, в житті.

Головною умовою формування творчих знань є розвиток пізнавальної активності студентів. Треба зазначити, що це одна із важливих проблем сучасної педагогіки вищої школи. Від того, як студент ставиться до навчання, багато в чому залежить його не тільки освіченість, але і вихованість. Тому навчання треба організовувати так, щоб добросовісне, творче ставлення до нього стало рисою характеру, щоб у студентів виробилась внутрішня потреба навчатись. Сучасна педагогіка вищої школи має дієві засоби активізації пізнавальної діяльності студентів – інтерактивне, проєктне, проблемне, програмоване навчання тощо. Проблема, мабуть, в іншому, в умілому їх використанні.

Не менше значення мають уміння. Особливо вміння використовувати комп'ютерну техніку. Треба визнати, що комп'ютерна є другою грамотністю людини.

Уміле і правильне використання мережі Інтернет не тільки є незамінним джерелом інформації, а й засобом активізації пізнавальної діяльності. Сьогодні, а тим більше в майбутньому, не можна собі уявити людину з активною життєвою позицією, не озброєну сучасними знаннями та уміннями.

Освічена людина швидше адаптується в нових обставинах, приймає правильні рішення, набуває авторитет у колективі, стає його лідером.

Дуже важливе значення для виховання активної життєвої позиції у студентів має їх залучення до художньої творчості, роботи в наукових товариствах, спортивних секціях та заходах щодо захисту природи, наприклад, у таких, як екологічний рух. Правильно організована діяльність студентів дає можливість, як

кажуть, «знайти себе», тобто визначитись у правильності вибору життєвого напрямку на майбутнє.

Важливо також виявити і розвивати у студентів ті здібності, які властиві їм від самодіяльності, технічної творчості, спорту тощо.

Разом з отриманим задоволенням від досягнутих успіхів у таких студентів розвивається активність в інших видах діяльності. Як показує практика, такі студенти швидко адаптуються в новому колективі, посідають лідерські позиції, генерують нові ідеї, беруть активну участь у різних видах позанавчальної діяльності. В них розвивається потреба бути активними.

Висновки. Соціально-економічні, політичні зміни, які відбувались останніми роками і відбуваються нині в нашій країні, потребують зростання життєвої активності громадян, особливо молодих. Практика показує, що покладатись на стихійність у цій справі не варто. Треба в людей, особливо молодих, активну життєву позицію формувати. З переходом нашої школи, в широкому розумінні, на компетентнісне спрямування це цілком реально, адже активна життєва позиція переважно базується на компетентностях, які формуються як в середніх, так і вищих закладах освіти. Єдине, що необхідно, це виховний процес спрямувати на досягнення поставленої мети.

Список використаних джерел

1. Кузьменко В. В. Підготовка студентів до формування в учнів наукової картини світу: навчально-методичні рекомендації. Херсон: Видавництво ХДУ, 2004. 48 с.
2. Пометун О. К. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти. *Рідна школа*. Київ. 2005. № 1. С. 65–69.
3. Помиткіна Л. В. Визначення власної життєвої позиції студентами як психологічна проблема. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Херсон, 2014. Вип. 1, Т. 1. С. 234–239.

Hetta V., Yermak S.

STUDENT YOUTH'S ACTIVE LIFE POSITION FORMING

In the life of each person, an important role is played by his/her activity. It means active attitude to the surrounding reality, education, socio-political events, public, labor, business, sports activities. The authors of the article believe that the versatility of the concept of "activity" should be expressed in a more complex concept "active life position" and considered as one of the key competences of a person, which should be formed and developed throughout the person's life.

Active life position is a complex concept. It is an indicator of a person's civil maturity and includes the totality of attitudes of an individual to the surrounding reality (society, collective, himself/herself, nature, studying, work, etc.) and is expressed in activity.

As usual, the main influence on human's education is made in educational institutions.

Their main task is to create such system of knowledge that would allow a person to explain, evaluate and understand the connections and relationships in public life, industry, family and work.

The school forms the basis for the qualities necessary for revealing pupils' active life position in future. The family supports and facilitates this process. Higher educational institutions, in turn, on a scientific basis, turn the school foundations into beliefs, find opportunities to apply them in practice.

Based on the essence of active life position (they are presented in the form of a diagram in the article), the authors of the article believe that the key and decisive role in an active life position forming belongs to higher educational institutions.

According to the authors, the main means of influence on student youth's active life position forming and developing is activity, active participation in public life, socio-political events, various types of work, sports, amateur activities, etc.

Active activity largely depends on human's awareness, life knowledge and skills that emerge on the basis of gained scientific knowledge. Educated, knowledgeable person has broader outlook, fuller idea of the surrounding reality, more holistic view of the interdependence of processes and phenomena. Therefore, as a rule, such a person acts more purposefully, creatively and actively.

Key words: *active life position, knowledge, skills, activity, need, activeness, competence approach.*

References

1. Kuzmenko, V. V. (2004), *Students' training to form pupils' scientific picture of the world: educational and methodical recommendations*, KhSU Publishing House, Kherson, 48 p.
2. Pometun, O. K. (2005), „Competence approach is the most important benchmark for the development of modern education”, *Native school*, Kyiv, № 1, pp. 65–69.
3. Pomytkina, L. V. (2014), „Defining their own life position by the students as a psychological problem”, *Kherson State University Scientific Bulletin*, Kherson, Issue. 1, Vol. 1, pp. 234–239.